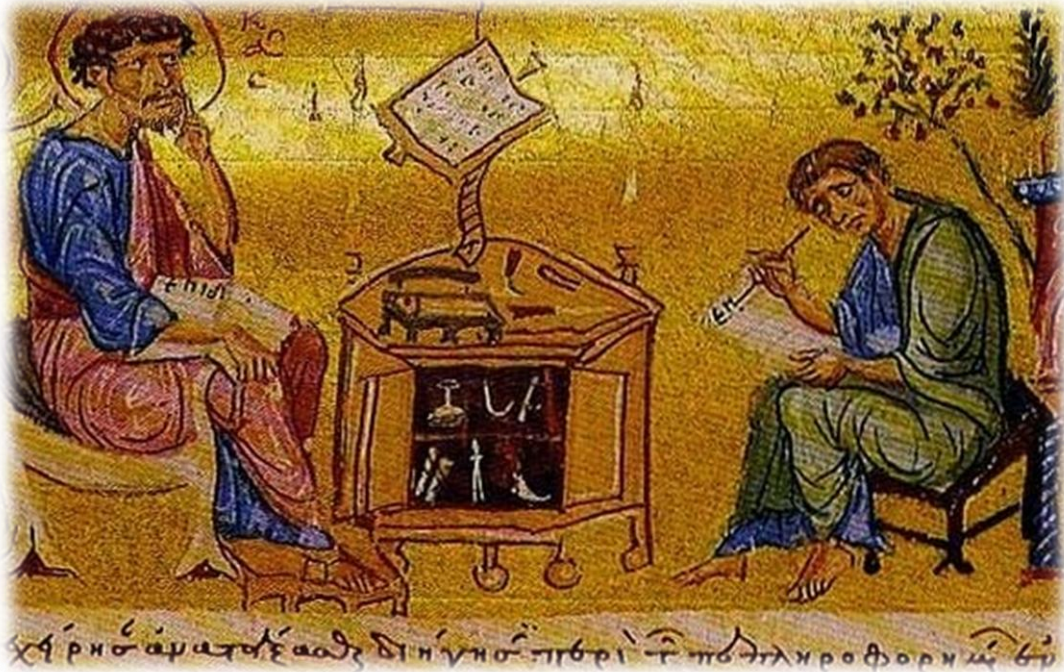

Ανάγνωσμα και αναγνώστης.

Πέτρος Ανδρουτσόπουλος, Ιστορικός – Ερευνητής παραδοσιακών τραγουδιών.

Ανάγνωση σημαίνει έκφραση νοημάτων που διατυπώνεται γραπτώς είτε μέσω του προφορικού λόγου. Στην αρχαία Αθήνα τα παιδιά σε ηλικία 6 ετών εξασκούσαν στην ανάγνωση υπό την επίβλεψη του γραμματοδιδασκάλου. Το σχολείο τότε, είχε θεμέλιο λίθο στην εκπαίδευση των μαθητών την ανάγνωση, αρχίζοντας από τα «στοιχεία», το αλφάβητο δηλαδή. Ακολουθούσε ο συλλαβισμός με συνδυασμούς δύο ή τριών γραμμάτων. Οι συλλαβισμοί αυτοί βρέθηκαν πάνω σε πέτρινες πλάκες που ήταν χρήσιμες προς σχολική ανάγνωση, καθότι δεν υπήρχαν αναγνωστικά βιβλία. Έτσι οι μαθητές εξοικειώνονταν με την ανάγνωση και ο δάσκαλος προχωρούσε στην εκμάθηση αποσπασμάτων από τα Ομηρικά Έπη, καθώς επίσης χωρία του Ησιόδου, του Τυρταίου και άλλων λυρικών ποιητών.

Η μέθοδος αυτή της αναγνώσεως παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αναλλοίωτη στα βυζαντινά χρόνια, σύμφωνα με μαρτυρίες του Μεγάλου Βασιλείου και του Μιχαήλ Ψελλού. Την

περίοδο της Τουρκοκρατίας έγιναν τροποποιήσεις τρόπον τινά. Αντί των κλασικών συγγραφέων τα παιδιά μάθαιναν να διαβάζουν εκκλησιαστικά κείμενα. Από τα πρώτα χρόνια της σκλαβιάς (ιδιαίτερως στην επαρχία) η διδασκαλία γινόταν στα Μοναστήρια. Το ρόλο των διδασκάλων είχαν οι καλόγεροι που τη συγκεκριμένη εποχή ήσαν οι μόνοι που γνώριζαν ανάγνωση και γραφή. Με άλλα λόγια τα κολλυβογράμματα.

Κι εδώ ας μη λησμονηθούν οι στίχοι του δημοτικού τραγουδιού του Θρυλικού Παπαγιώργη:

**Από μικρός στα γράμματα μικρός στα πινακίδια
και τώρα στα γεράματα αρματωλός και κλέφτης....**

Λόγω έλλειψης πινακιδίων και βιβλίων, οι καλόγεροι συνέλεξαν πρόχειρα, τυπωμένα εκκλησιαστικά βιβλία από τη Βενετία. Μεταξύ αυτών ήταν η «Οκτώηχος» και το «Ψαλτήριον» του Δαυίδ. Τα δύο αυτά βιβλία απετέλεσαν τις δύο ανώτερες βαθμίδες της αναγνώσεως, έως το τέλος της Βασιλείας του Όθωνα. Εν τω μεταξύ είχε εισαχθεί η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, κάνοντας ευκολότερη την ομαδική ανάγνωση. Αποτέλεσμα αυτής, η εξασθένηση του αναλφαβητισμού. Στα χρόνια του Βασιλέως Γεωργίου του Α', εφαρμόστηκε συστηματική οργάνωση της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, για το λόγο αυτό η ανάγνωση κατέστη κοινό κτήμα του λαού.

Ο όρος ανάγνωση προέρχεται από το ρήμα αναγινώσκω. Ανά+γινώσκω= οι επι του χάρτου λόγοι αν-έρχονται δια των οφθαλμών μέχρι του εγκεφάλου όπου συντελείται η γνώσις (ανάγνωσις). Αναγινώσκω= αναγνωρίζω το βιβλίο.

Στη λατρεία της εκκλησίας μας, ανάγνωσμα είναι το τμήμα της Παλαιάς ή της Καινής Διαθήκης που αναγινώσκεται στις ακολουθίες του εσπερινού, του όρθρου, στη Θεία Λειτουργία, και στα άλλα μυστήρια. Στην εκκλησία και τη λειτουργική τάξη επέδρασε η Συναγωγή που κύριο μέρος της λατρείας αποτε-

λούσαν οι αναγνώσεις της Παλαιάς Διαθήκης. Όπως αναφέρει ο Ιουστίνος: η εκ της βίβλου ανάγνωσις εγένετο μέχρις εγχωρεί, τουθ' όπερ υπονοεί ένθεν μεν, ότι αύτη παρετείετο, αρκού- ντως, ένθεν δε, ότι η ανάγνωσις εγένετο ουχί επί τη βάσει προ- καθορισμένης διαιρέσεως των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης εις περικοπάς κατά τακτάς ημέρας αναγινωσκομένας. Παρά ταύτα νωρίς εισήχθη και η ανάγνωση των απομνημονευμάτων των Αποστόλων που ονομάστηκαν και Ευαγγέλια.

Εξαιτίας της επαναλήψεως των αναγγελτικών φράσεων που συνοδεύουν τις περικοπές των ιερών κειμένων (Προς Εβραίους επιστολής Παύλου το ανάγνωσμα.....Πράξεων των Αποστόλων το ανάγνωσμα. Εκ του κατά Μάρκον Αγίου Ευαγγελίου το ανάγνωσμα ..) ο λαός χρησιμοποίησε τον όρο, χαρακτηρίζοντας με αυτό τον τρόπο το λόγο κάποιου, που είναι μακράς διάρκειας και συνεχώς επαναλαμβάνεται. Λαϊκές φράσεις που συνηθίζονται μέχρι σήμερα είναι οι:

-Άρχισε πάλι το ανάγνωσμα.

-Αυτό που λέει είναι το ανάγνωσμα του προφήτου Ιερεμίου.

-Θα μας πεις πάλι προφητείες;

-Θα μας πεις πάλι το ανάγνωσμα;

Η χρήση των αναγνωσμάτων στη λατρεία έχει οργανικό σύνδεσμο μετά της καθόλου λατρείας κι εντάσσονται αρμονικά στην ολότητά της. Αποτελούν τα κυριότερα μέσα εκφράσεως του λειτουργικού χρόνου. Η καθοριστική παρουσία τους μέσα στην τυπική διάταξη των ακολουθιών, είναι ουσιαστική, διότι πάντοτε το απολυτρωτικό έργο του Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού βιώνεται ως παρόν («Πάσχα ιερόν ημίν σήμεραν αναδ- έδεικται. ... Παράδοξον Μυστήριον, οίκονομεϊται σήμεραν. Σή- μερον'Άγγελοι τὸ βρέφος τὸ τεχθέν, θεοπρεπῶς δοξολογοῦσι. ... Σήμεραν κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ έν ὕδασι τήν γῆν κρεμάσας. .. Σήμεραν ο Χριστός, παραγίνεται εν τη οικία του Φαρισαίου ... » κ.α.). Η ανάγνωση των περικοπών έχει εποικοδομητικό χαρα-

κτήρα παρουσιάζοντας κάθε φορά διαφόρου είδους περιστατικά.

Σύμφωνα με την τάξη πάντοτε, την ανάγνωση των περικοπών αναλάμβανε ο αναγνώστης, κατώτερος κληρικός, χειροθετημένος υπό του Μητροπολίτου. Στο Οικουμενικό Πατριαρχείο ελάμβανε οφίκκιο: το του δομεστικού του δεξιού χορού, το του δομεστικού του αριστερού χορού, του λαοσυνάκτου, του πρωτοψάλτου ή δομεστικού των ψαλτών, του πριμμικηρίου των αναγνωστών, του άρχοντος των κοντακίων, του πρωτοκανονάρχου και του χαρτουλαρίου. Φορούσαν ράσο ενώ απαγορευόταν σε αυτούς η χρήση ωραρίου. Χειροθετούνταν μετά το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους. Πολλές φορές αναλάμβαναν τη διοίκηση εκκλησιαστικών κτημάτων, ως κάτοχοι γραμμάτων και γνώσεων «εν τω κοινοβίω». Τους επιτρεπόταν ο γάμος μόνο με ορθόδοξη, αν έμεναν όμως άγαμοι όφειλαν να δηλώσουν «αγαμία δια βίου» και οποιαδήποτε επίπτωση τους στερούσε το βαθμό. Αποστολή τους, η καθαρή απαγγελία-ανάγνωση των ψαλμών, και η ευταξία του ναού. Η επιλογή δεν ήταν τυχαία. Έπρεπε να είναι καλλίφωνοι να γνωρίζουν βυζαντινή μουσική, γράμματα, και η άρθρωσή τους να είναι ευδιάκριτη.

Η συχνή παρουσία του «βαθμού» αυτού στην ελληνική κοινωνία και συγκεκριμένα τα χρόνια της τουρκοκρατίας μαρτυρείται από το πλήθος των επωνύμων των οικογενειών με ποικίλες καταλήξεις. Είναι συνήθη τα επώνυμα: Αναγνώστης, Αναγνώστου, Αναγνωστός, Αναγνωστόπουλος, Αναγνωσταράς, Αναγνωστίδης, Αναγνωστάτος κ.α. που έδωσαν στο γένος αξιόλογους λογίους κι ένδοξους αγωνιστές. Σχετικό είναι και το όνομα Ανάγνος που δινόταν εκείνα τα χρόνια και που σπανίως εντοπίζεται σήμερα. Ο Αναγνώστης ήταν πάντοτε ρασοφόρος. Επρόκειτο για τον συνδετικό κρίκο της εκκλησίας με την ενορία. Οικείος στους ενορίτες, εξυπηρετικός, κάνοντας χρέη νεωκόρου ή υπηρέτου, αλλά και λογίου ή ψάλτου. Στη δημοτική ποίηση τους συναντάμε σε διάφορα δίστιχα όπως και λογοπαίγνια:

**Αναγνώστη αναγνώστη
θέλεις μία με τον κλώστη ...**

Στα Επτάνησα τον ρασοφόρο αναγνώστη τον έταζαν οι γονείς του από τα πρώτα παιδικά του χρόνια στους Αγίους Σπυρίδωνα (Κέρκυρα), Γεράσιμο (Κεφαλλονιά), Διονύσιο (Ζάκυνθο). Ο λαός αποκαλούσε τα παιδιά αυτά αναγνωστάκια τα σεβόταν και τα αγαπούσε επειδή διάβαζαν, έψαλλαν και βοηθούσαν τον ιερέα.

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι συνήθιζαν να προσλαμβάνουν αναγνώστες στους οίκους τους και τις ώρες του φαγητού ή της αναπαύσεως τους διάβαζαν (οι αναγνώστες πάντοτε) διάφορους ποιητές ή πεζογράφους. Τους είχαν σε μεγάλη υπόληψη παρόλο που τους μεταχειρίζονταν σαν δούλους. Παρά ταύτα ήσαν ελεύθεροι και τα έργα τους μέσα στους οίκους, τους προήγαγαν. Ένας αρχαίος ονομαστός αναγνώστης ήταν ο Στράβων που τον είχε μαζί του συνέχεια ο φιλόσοφος Καλλισθένης. Σε δημόσιες συγκεντρώσεις εκλέγονταν μεταξύ

των καλλίφωνων των «βοήν αγαθών» διαβάζοντας εκφραστικά ποιητικά ή δραματικά έργα.

Πηγή : www.pemptousia.gr/